

Onze stipendiaten in Bayreuth, een verslag

“Man sieht nur, was man weiss” door Ellen van Beek

Deze tekst van Goethe staat mooi boven een notitie van de Bayreuther Festspiele over de opera *Tannhäuser*. Zo waar is dit in deze opera en zo waar was het voor mij in deze ultieme beleving van Wagner: *Ich sehe jetzt viel mehr*.

Na mijn Wagner debuut als Wellgunde in *Rheingold* op de Rijn, werd mij de kans geboden om deze fantastische belevenis voort te zetten in Bayreuth. Wat een uitzonderlijke samenloop, maar tegelijk wat een heerlijke mogelijkheid om mijn eigen voorstelling van Wagners muzikale creaties en de ‘tools’ die hij had om deze creaties uit te voeren te toetsen aan de werkelijkheid.

Heel nieuwsgierig was ik naar het Festspielhaus. Hoe heeft Wagner de ‘strijd’ tussen een solist en een ruim 120 koppig orkest tot een samenwerking gemaakt? Door eigenlijk zich volledig op de wetten der natuur te richten. Hout resoneert, beton niet, dus bouwde hij het Festspielhaus zoveel mogelijk met hout. Het fundament is natuurlijk van beton, maar de zaal is zo goed als helemaal van hout en vol met holle ruimtes. Er zijn zelfs aan weerszijden van het podium zogenaamde resonansboxen om elke trilling op te kunnen pikken. Ook het doek wordt op een speciale manier gehesen waardoor het niet meer zichtbaar is. De constructie van een (bijna) dichte orkestbak is misschien nog genialer. Het geluid van het orkest wordt niet de zaal, maar het podium opgestuurd en weerkaatst. Daardoor komt het orkestgeluid achter het zangersgeluid aan en ondersteunt daarmee de zanger. En ... het is ook echt waar! Afgezien van het prachtige, overweldigende, uiterlijk van de zaal is het geluid fenomenaal! De zangers hoor je inderdaad altijd als eerste, gedragen door een prachtige spelend orkest.

Als stipendiaat heb je niet alleen de luxe om drie voorstellingen te mogen bekijken, maar ook nog eens elke avond op een andere plaats in de zaal of galerie. Zo zat ik tijdens *Tannhäuser* in de galerie op de allerlaatste rij van het huis. Het kwik liep al snel op tot tegen de 37 graden, gok ik, maar zwetend en wel had ik een prachtig overzicht van de zaal en het podium.

Van te voren wist ik dat ik een veel beschreven productie ging zien. Om toch met een open mind erheen te gaan heb ik hiervan niets gelezen. Over de muziek, daarentegen, kon ik geen open mind meer hebben. Dat moest geweldig worden en deze verwachting werd dan ook helemaal waargemaakt. De ouverture werd volledig ‘met rust’ gelaten waardoor de muziek volkomen tot haar recht kwam. Zelfs op de allerhoogste en laatste rij. De hoofdrollen (Torsten Kerl, Camilla Nylund en Michelle Breedt), de andere solisten, het orkest en een waanzinnig koor zorgden voor vele kippenvol momenten. Wat een luxe om zoveel ‘goeds’ bijeen te hebben op een avond.

De ‘rust’ bij de ouverture was helaas van korte duur. Een zeer dynamisch toneelbeeld van een ‘alcoholfabriek’, de kooi van Venus met dansende dieren en andere schepselen, een groot koor, solisten en het publiek in de zogenaamde ‘adventure seats’ werd achter het doek zichtbaar. Dit decor van de Nederlandse Joep van Lieshout en de regie van Sebastian Baumgarten was misschien soms iets te veel van het goede. Hoewel ik het idee en de vertaling naar het ‘heden’ van deze opera zeker kon waarderen, vond ik het lastig dat beeld en geluid elkaar niet altijd versterkten en het beeld zelfs afleidde van de muziek. Desalniettemin was de eerste avond in Bayreuth er eentje die smaakte naar meer en zo werden *Tannhäuser*, *Lohengrin* en *Das Rheingold*, samen met het ontmoeten en horen van nieuwe mensen, collega musici en gepassioneerden, stuk voor stuk unieke belevenissen. Belevissen waarvoor ik zeg: Veel dank!

“De beleving Wagner” door Camiel Boomsma

Sinds een klein jaar houd ik me vrij intensief bezig met Wagners muziek en zijn leven. Ik verheugde me dan ook zeer op de Festspiele in Bayreuth. Het is uiteindelijk een geweldige ervaring geweest die mijn visie op Wagner enorm heeft verrijkt en nog zal gaan verrijken.

Op 6 augustus vertrok ik, samen Ellen en Simone, vanaf Utrecht Centraal richting Bayreuth. De reis was lang en het was erg warm maar elkaars gezelschap maakte alles goed. Hoe dichter we bij Bayreuth kwamen hoe enthousiaster we werden. Bij aankomst meldde ik me aan bij de *Stadthalle* alwaar ik mijn toegangskaarten ontving. Dat de Bayreuther Festspiele trots zijn op ‘hun’ Stipendiaten was al snel duidelijk. De ontvangst bij het Festspielhaus was meer dan hartelijk. Het gevoel van ‘welkom zijn’ overheerste de gehele week en zorgde ervoor dat ik mij ook trots voelde om stipendiaat te zijn.

Van links naar rechts Camiel Boomsma, Ellen van Beek, Richard Wagner, Simone van Lieshout en Martina Prins (begeleider namens het WGN)

Tannhauser: De beleving van de ouverture zal mij nog lang bijblijven. De sfeer in de zaal was weldadig. Het publiek ademde haast als één. Het orkest bereikte een ongekennde meeslepnde klank. De gehele opera maakte op mij een wisselende indruk. Als Wagner te groots en te zwaar vertolkt wordt blijft er weinig ruimte over voor nuance en kleur. Het zien van *Tannhauser* bracht dan ook veel stof tot denken: Hoe interpreteer je Wagners muziek zodanig dat deze organisch en levend wordt? Deze vraag stelde ik mijzelf veelvuldig gedurende de week ook na het zien van *Lohengrin*, waar ik wel zeer van heb genoten. Het decor was sober doch licht. Elsa werd verdienstelijk gezongen door Annette Dasch maar Klaus Florian Vogt als Lohengrin was zonder twijfel het hoogtepunt, al mocht hij van mij nog meer gebruik maken van zijn flexibele stem. Petra Lang's vertolking van Ortrud zette mij toch weer aan het denken. Haar stem was indrukwekkend maar tegelijkertijd overweldigend massief van klank.

De *Einführungsvortage* van pianist Stefan Mickisch waren absoluut een toevoeging. Deze stonden niet in het Stipendiatenprogramma maar ik ben zeer blij dat ik hier toch naartoe ben gegaan. Ik woonde de introducties op *Lohengrin* en *Das Rheingold* bij. Mickisch legt op een geweldige manier de tonale verbanden en tegenstellingen in Wagner's opera's uit. Ook maakte hij soms uitstapjes (onaangekondigd, wat hoogst vermakelijk is) naar andere componisten om te laten horen dat bijvoorbeeld de toonsoort As groot een melancholisch karakter heeft. Denk aan de opening van Beethoven's Sonate in As Op.110 en de *Abendstern* uit *Tannhauser*.

Ik was een beetje voorbereid op een choquerende voorstelling omdat ik enkele felle artikelen erover had gelezen voor vertrek, maar *Das Rheingold* was uiteindelijk toch een grote teleurstelling. Tijdens het luisteren naar de opera twijfelde ik even: Ben ik niet teveel een traditionalist? Moet ik mezelf niet meer open stellen? Echter, ik ga altijd uit van de inhoud (van zowel de muziek als het verhaal). Voor mij stond de encenering zo pal tegenover de muziek dat aansluiting tussen het visuele en het muzikale onmogelijk was. Het esthetische element in Wagner opera's luistert zeer nauw en is voor mij heel belangrijk. De muziek en de encenering moeten als één 'ademen'. Uiteindelijk ben ik toch blij dat ik

deze *Rheingold* productie heb mogen zien, al is het alleen maar vanwege de goede gedachtes en ideeën die het teweeg heeft gebracht.

Ik kijk met veel plezier en ook een zekere nostalgie terug op mijn verblijf in Bayreuth. De hele week was fantastisch verzorgd. De interessante rondleiding door het Festspielhaus, Het transport tussen het Festspielhaus en het internaat. De organisatie stond als een huis.

De ervaring van Wagner in Bayreuth 'dreunt' nog steeds na, en zal dat nog lang doen. Ik ben het Wagnergenuootschap Nederland heel dankbaar voor het mogelijk maken van deze ervaring.

“Mijn avontuur met Richard Wagner” door Simone van Lieshout

Ik zal me voor altijd de zomer van 2013 herinneren als een enorm avontuur. Want dat was het met recht. Na het telefoontje met het gesprek waarin mij werd verteld dat ik in juli 2013 mijn Wagner debuut zou gaan maken als Woglinde in de opera *Das Rheingold*, kreeg ik al snel het bericht dat dit niet mijn enige Wagner avontuur zou zijn. Ik mocht naar Bayreuth om daar mijzelf onder te dompelen in de muziek van Richard Wagner. Wat een enorme kans en eer! Achteraf gezien heb ik op dat moment niet goed kunnen beseffen wat mij te wachten stond.

Heel eerlijk, mijn Wagner kennis en ervaring was niet erg groot en was met name gebaseerd op vooroordelen en beperkte kennis van de diversiteit in zijn muziek. Het uitgebreide programma in Bayreuth heeft daar rigoureuus verandering in gebracht. Zo werd tijdens de rondleiding in het Festspielhaus ons verteld dat alles nog dateert uit de tijd waarin het is gebouwd, de klapstoelen, het hout, de gordijnen. Zo ook de tradities. Wanneer de voorstelling begint is het doek dicht, worden de gordijntjes naast de rijen met stoelen gesloten, de lichten worden gedimd, dan gaan de deuren dicht en daarna op slot. Ik heb toen gedacht: “Dat moet in die tijd spannend zijn geweest”.

We werden verder de orkestbak in geleid. Een enorm kleine ruimte voor al de muzikanten die er moeten spelen. Het leukste vond ik om te horen dat men in zijn alledaagse outfit mag spelen, omdat het daar beneden enorm warm kan worden. Tijdens het applaus, aan het einde van het concert, verkleedt de dirigent zich snel in een net pak en gaat zo zijn buiging nemen.

Weer verder naar het podium. Er werd ondertussen goed op ons gelet, niet afdwalen en absoluut geen foto's nemen. Eenmaal op dat podium heb ik het uitzicht goed in mij opgenomen. Wat bijzonder om daar te mogen staan.

Dit was nog maar het begin voor mij van een reeks indrukwekkende ervaringen. 's Avonds gingen wij kijken en luisteren naar de eerste opera; *Tannhäuser*. En jawel; ik zat rustig en stil op mijn klapstoel, want het was veel te heet om te bewegen, en daar werd het licht gedimd, de gordijnen gingen dicht en ik hoorde het klikken van deuren die op slot werden gedraaid. Mijn kleine moment van paniek werd snel overmand door een kippenvel dat de hele ouverture heeft geduurd. Ik kan niet in woorden omschrijven wat deze eerste klanken van Wagner, daar in Bayreuth in de Festspielhaus, voor indruk op mij hebben gemaakt. In het donker, pure rust en dan die prachtige klanken van dat meesterlijke orkest. Ik heb ademloos geluisterd. Ik heb op dat moment, helemaal na het zien van Lohengrin, gedacht dat ik nu wist waar iedereen het over had. Het gevoel van Bayreuth. Maar ik had het mis. Wij stonden klaar om naar binnen te gaan voor de laatste opera *Das Rheingold*. De volgende dag zouden wij weer naar huis rijden. Martina Prins, onze collega uit *Rheingold* op de Rijn (Freia) kwam ons tegemoet lopen. Al snel werd duidelijk dat er iets aan de hand was. Zij zei dat er nog een *Rheintochter* gezocht werd, omdat één van de dames zich niet lekker voelde vanwege de hitte. Na een telefoontje te hebben gepleegd was duidelijk dat het om Woglinde ging. Ik mocht aan de zijkant van het Festspielhaus naar binnen waar ik, met kloppend hart, afscheid heb genomen van Martina en mede- stipendiaat Ellen. Een ontzettend aardige meneer nam mij mee door de gangen waar ik een paar dagen ervoor niet mocht komen. Er moest eerst een gesprek komen. Gelukkig hadden zij gehoord en gelezen over *Rheingold* op de Rijn, hadden ze al gekeken op mijn website en toen ging alles heel snel. Vier dames stonden om mij heen. Make-up, wel of geen pruik, maten voor een jurk, een partituur en instructies waar ik moest kijken als ik ook daadwerkelijk het podium op zou moeten.

Ik heb uiteindelijk niet hoeven zingen, gelukkig voelde de dame in kwestie zich goed genoeg. Ik heb met een enorme glimlach in een kamer mogen zitten bij de andere zangers die stand-by stonden en de assistent dirigenten die druk aantekeningen aan het maken waren. Ik heb op twee schermen de opera kunnen volgen. Op één was de opera te zien en op de ander heb ik naar een dirigent in korte broek en T-shirt gekeken. Geweldig! Uniek! Ik noem het mijn avontuur met Richard Wagner, ik heb met volle teugen genoten. Bedankt voor deze unieke ervaring! 🎵